

Kaarsje in Lantaarn

Herkomst en Geschiedenis

“Keerske in de Lantaarn”, “Kjèske in Lantaarn”, “Kaarske me lantaarn” of “Kaarsje in Lantaarn” zijn de openingsstrofen van een reeks liederen die gezongen werden/worden op verschillende tijdstippen van het jaar. In onze regio gaat het specifiek om het “Lantaarnzingen” in Dessel, Mol-Achterbos en Mol-Ezaart waar deze zangtraditie nog actief wordt verdergezet. De zangertjes gaan op pad met kleurrijke Lampionnen (vroeger uitgeholde bieten) en zingen: *Kaarsje in de lantaarn, is mijnbeer pastoor niet thuis?....* De oorsprong van deze traditie is complex. Meerdere bronnen van origine zijn mogelijk.

1. De kalender anders bekeken

Wanneer men de bedelzangtradities aandachtig bestudeerd moet men altijd rekening houden met één primair element: de kalender. De Westerse maatschappij baseert zich voor het berekenen van dagen, maanden en jaren op de stand van de zon. Hiermee verschillen wij van andere culturen die gebruik maken van de maan (de Joodse en de Islamitische kalender) of een combinatie van zon- en maanstand (Chinese kalender). Door het benutten van een zonnekalender verbinden wij onze (feest)dagen automatisch aan de seizoenen. Dit vinden wij bijvoorbeeld niet terug bij de Islam waar de vastenmaand Ramadan op elk moment van het jaar, zei het zomer of winter, kan vallen. Het belang van dit gegeven is onschatbaar voor het correct begrijpen van onze tradities.

Omdat de zonnekalender samenloopt met de agrarische en weerkundige cyclus van het jaar is het mogelijk om christelijke feestdagen te verbinden met typische elementen van de seizoenen. Zo vallen de kerstdagen rond de winterzonnewende, het moment waarop de zon terugkeert en de dagen langer worden. De verbinding van belangrijke feestdag met hoogtepunten uit de zonnecyclus is echter geen uitvinding van het Christendom. Ook de Romeinen maakten al gebruik van de zonnekalender en plaatsten hun significante feestmomenten op en rond zon-cyclische hoogdagen. Ook de Germanen kenden soortgelijke feestdagen. Grofweg kan gezegd worden dat elke sedentaire samenlevingsvorm (uit het verleden of het heden) gebruik maakt van ankerpunten uit de verschillende seizoenen. Deze lotsdagen gingen vaak gepaard met uitbundige festiviteiten. De vieringen rond oogst-, pluk-, zaai- en slachtmomenten kunnen bijna universeel menselijk genoemd worden. Dit is uiterst belangrijk want op deze manier wordt er erkent dat deze vieringen als

fundament dienen voor latere festiviteiten, nog voor de symbolische, religieuze en magische connotatie hieraan gehecht wordt.

Het christendom maakte handig gebruik van deze elementen en componeerde zijn eigen kalender, gebaseerd op de belangrijke momenten uit het leven van Jezus Christus (geboorte en dood, kerstmis en Pasen). Andere dagen werden dan weer gekoppeld aan het leven van Maria (Maria Lichtmis, Maria Hemelvaart) of heiligen (Sint Maarten, Sinterklaas,...). Hierbij moet wel opgemerkt worden dat voor de christelijke bevolking uit onze streken het verband tussen religieuze feestdagen en heidense vieringen (zei het Romeins of Germaans) niet gekend was. Deze waren voor hen door en door godsdienstige hoogdagen, pas vanaf het einde van de 19de eeuw begonnen wetenschappers te wijzen op de pre-christelijke elementen van deze.

2. Licht, lantaarn en fin d'été feesten

Verschillende culturen over heel de wereld sluiten de zomer op een feestelijke manier af. Meestal gebeurt dit met terugkerende elementen zoals lantaarns en licht. Al deze tradities kunnen via deze kenmerken aan elkaar gelinkt worden. Hieronder volgt een bloemlezing van gebruiken die nauw verwant zijn met het lantaarnzingen uit de Kempen.

Halloween

Tegenwoordig associëren wij Halloween met spoken, monsters en heksen. Dat is ooit anders geweest. Net zoals bij vele gebruiken kent deze traditie een lange en onzekere ontwikkelingsgeschiedenis. Vaak wordt verwezen naar het Keltische feest *Sambain* als oorsprong van de Halloweenvieringen. *Sambain* geldt als het Keltische oudjaar. Op 1 november eindigde voor hen het oogstseizoen en tevens ook het volledig kalenderjaar. Dit werd uitbundig gevierd met vreugdevuren en braspartijen. *Sambain* werd met de komst van de katholieken gechristianiseerd. De festiviteiten waren voortaan onlosmakelijk verbonden met de Allerheiligenvieringen, een feestdag die sinds de 7de eeuw deel uitmaakte van de christelijke kalender. Zo kennen wij nu de naam Halloween, wat eigenlijk een verbastering is van *All Hallows' Even*, de avond voor Allerheiligen. Het moderne Halloween verbindt zich veel sterker met het griezel- en schrikelement van de traditie. Toch zit in de kern van deze traditie elementen die aanleunen bij onze lokale gebruiken.

Belangrijke kenmerken uit het lantaarntochten vinden we terug in de Halloweenvieringen vanaf de 16de eeuw: het bedelzinnen van deur tot deur (trick or treat), het gebruiken van lantaarns (vroeger rapen of bieten, nu pompoenen) en licht als belangrijk element in de festiviteiten.

In de k.ERF regio wordt Halloween tegenwoordig stevig gevierd. Een goed voorbeeld is “Griezelbuiten” een jaarlijks evenement dat georganiseerd wordt in het Molse gehucht Ginderbuiten. Deze spook- en griezeltocht is een samenwerking van vijf wijken. In dit parcours zijn dit jaar alle straten autovrij gemaakt. De bezoekers kunnen er terecht om de versierde huizen te bekijken, de verschillende drank-en eettentjes ingericht door de wijken en de deelnemende groepen. Retie daarentegen organiseert jaarlijks een Halloweennight, een heuse griezelshow in het cultureel centrum Den Dries. In sommige gehuchten uit de k.ERF regio begint het bedelzangaspect van de Halloweenvieringen ook zijn opmars te maken. Zo gaan jaarlijks zo’n 150 kinderen zingen in het Geelse Holven.

Sint-Maarten

11 november is de officiële feestdag van Martinus van Tours. Op vele plaatsen in Vlaanderen is deze heilige bijzonder populair. In sommige regio’s heeft hij de plaats van Sinterklaas ingenomen en doet hij dienst als geschenk- of geefheilige. Rond Mechelen en andere streken gaan de kinderen dan weer bedelzinnen op Sint-Maarten. Dit gebeurt vandaag ook nog in Retie. 11 november gold vaak als officiële feestdag waar het oogstseizoen werd afgesloten. Op deze dag werden grote vuren ontstoken en kon de bevolking aanschuiven aan een feesttafel. Opnieuw zou de kern van deze vieringen teruggaan op heidense rituelen die later verchristelijkt werden, al kan hier niets met zekerheid over gezegd worden. In de k.ERF regio vind je nog Sint-Maartensvuren terug in Retie, Dessel en Mol-Wezel. Voor meer informatie over de relatie tussen Sint-Maarten en de vroegere oogstfeesten kan u altijd terecht op de deelpagina van ‘Sint-Maarten’ op deze website.

Sint-Lucia

Het feest van Sint-Lucia valt later in het jaar, op 13 december. Vanwege zijn speciale relatie met het element ‘licht’ is het toch waard om deze traditie kort te bespreken. Het Luciafeest is vooral populair in de Scandinavische landen, met Zweden als koploper. Op deze dag worden verschillende festiviteiten georganiseerd ter ere van de heilige Lucia. In de meeste dorpen wordt een jong meisje uitverkoren tot Lucia en speciale broden of koeken worden gebakken. Ook worden er

lichtoptochten georganiseerd. Stoeten van meisjes of jonge vrouwen dragen kaarsjes in hun handen (de uitverkoren 'Lucia' op haar hoofd). Tijdens de vieringen zingen zij typische Lucialiederen. De relatie met 'licht' is eenvoudig te achterhalen. De naam Lucia is afgeleid het Latijnse *lux*, dat licht betekent. In de oude, juliaanse kalender was 13 december de kortste dag van het jaar. Hiermee kan ook een link gelegd worden naar de midwinterfeesten of Julfeesten die onder de tradities 'Driekoningen' en 'Nieuwjaarse Zoete' op deze website uitvoerig beschreven staan. Bovenal blijven de festiviteiten rond Sint-Lucia een ode aan het licht dat op het einde van de winter zal wederkeren.

Kaarsje in lantaarn in de k.ERF regio

1. Kaarsje in lantaarn vroeger

Het houden van festiviteiten of vieringen op belangrijke momenten van de zonnekalender is interessante informatie voor de 'Kaarsje in Lantaarn' tradities. Deze vinden plaats op een belangrijke tijdstippen binnen de agrarische en seizoenskalender. Rond het einde van september (21-23ste) vindt jaarlijks de herfstequinox plaats. Dit is het moment dat de zon loodrecht op de evenaar staat en de dag even lang duurt als de nacht. Vanaf dit tijdstip wordt de zomer vaarwel gezegd en de herfst verwelkomd. Hiernaast eindigen ook rond deze periode de zomerse agrarische activiteiten. In de Kempen was dit een zeker feit. Door de arme ondergrond was het meestal niet mogelijk om de maanden na september nog profijt uit de oogst te halen. Vele streken kennen nog een productieve oktobermaand met de druiventeelt. Voor de Kempen sloot het seizoen echter op het einde van september.

In het Kempenland ging dit vaak gepaard met gezellige aangelegden zoals volksfeesten en kermissen. Die werden niet speciaal opgedragen aan een heilige of een religieus hoogtepunt maar toch waren enkele christelijke kenmerken aanwezig. Zo wordt op het einde van de maand (29 september) Michaelmis gevierd, het feest ter ere van Sint-Michael en alle aartsengelen. Hier wordt vaak verwezen naar licht en kaarsen aangezien Michael als engel de duistere Lucifer versloeg. Opmerkelijk is ook dat Michaelmis 40 dagen voor Sint-Maarten valt (11 november). Veertig is een heilig getal in het christendom, denk maar aan Noah die 40 dagen en nachten met zijn ark ronddobberde of de 40 dagen van vasten voor Pasen (quadragesima = 40 dagen). Vroeger kenden wij meerdere periodes van vasten. Dit kun je ook nog terugvinden in de Orthodoxe kerk. Vanaf het einde van september (Michaelmis) kunnen de dagen ingedeeld worden als 2 periodes van 40

dagen met in het midden Sint-Maarten en op het einde Kerstmis. Dit cyclisch denken in tijdspannes van 40 dagen is kenmerkend voor de christelijke kalender.

Kaarsje in Lantaarn is nauw verbonden met het ontstaan van de lichtstoeten in Mol. Hieronder wordt de historie kort samengevat.

De jaarlijkse festiviteiten in Mol-Ginderbuiten gaan minstens 3 eeuwen terug. Daar werd in het begin van de 18de eeuw een kapel gebouwd voor de heilige Carolus Borromeus. Op zijn feestdag, 4 november, werd een mis opgedragen. Deze dag wijzigde al snel wanneer in 1739 gekozen werd om op de laatste zondag van september, de wijdingsdag van de kapel, een viering te organiseren. Deze gezongen mis van Ginderbuiten trok al snel veel volk en werd zelfs populairder dan de mis in de Sint-Pieter- en Paulkerk van Mol-centrum. De toenmalige pastoor Van Dongen verbood dan ook in 1791 elke activiteit te Ginderbuiten. Maar de mensen uit het gehucht bleven rustig doorfeesten, de gezongen mis was immers uitgegroeid tot een heuse kermis. Een goede honderd jaar later zou die uitgroeien tot een van bekendste Molse exportproducten: de lichtstoet. Vooraleer de lichtstoet een officieel karakter kreeg werden er al fakkeltochten en lampionstoeten georganiseerd in de straten van Ginderbuiten en de Rozenberg. Kinderen trokken er toen op uit met uitgeholde bieten waar een vetkaarsje in brandde. De truc was om de wand van de biet zo dun mogelijk te maken zodat ze doorschijnend werd. De lantaarntjes hadden dus enkel 1 holte bovenaan. Tijdens de optocht van de kinderen zongen zij ook. Het is echter wel een ander lied dan hetgeen vandaag nog gezongen wordt in Dessel, Mol-Achterbos en Mol-Ezaart.

In Achterbos, een aanpalend gehucht van Mol, gingen de kinderen ook rond met lampionnen. Vanaf 1900 werd hier “Kaarsje in Lantaarn” gezongen, eerst in een stoet en vanaf WOII van deur tot deur. Omdat deze traditie in ongebruik geraakte in de jaren 1960 werd in 1978 het kaarsjeszingen geherintroduceerd, opnieuw volgens het stoet-concept. Dit bleek bijzonder populair te zijn bij de lokale bevolking, tot 600 kinderen trokken door de straten van Achterbos. Dankzij deze nieuwe impuls bleef het gebruik nog enkele jaren bestaan maar in de jaren 1990 verdween het uit het straatbeeld. Tegenwoordig wordt het Kaarsjeszingen nog verdergezet in de vorm van een stoet of een griezelspel door Gidsen van Achterbos. Jaarlijks op het einde van oktober laten zijn “meneer pastoor” komen. Deze deelt dan snoepjes uit aan alle kinderen wanneer zij het liedje gezongen hebben.

We laten meneer pastoor zelf aan het woord:

Toen ik in 1958 naar Achterbos kwam gingen de kinderen nog van deur tot deur zingen. Met zelfgemaakte lantaarns uit bieten en later papier zongen zij vrolijk hun lied. Ook aan de pastorie werd er jaarlijks lustig gezongen. De traditie ebde doorheen de jaren meer en meer weg. Ik ben blij dat de scouts en gidsen de verantwoordelijkheid hebben genomen om dit gebruik in stand te houden. Ik werk zelf al enkele jaren niet meer in Achterbos maar toch keer ik met plezier terug om de kinderen snoep te geven!¹

Achterbos en Ginderbuiten waren zeker niet de enige plaatsen waar op het einde van september werd rondgegaan. Ook in Ginderbroek en op de Rozenberg gingen de kinderen rond. Het is evenwel niet duidelijk hoe lang dat deze tradities bestaan hebben. Na de tweede wereldoorlog kende deze traditie een korte heropleving om dan in de jaren 1970 en 1980 volledig te verdwijnen in deze gehuchten.

2. Kaarsje in Lantaarn vandaag

Hieronder volgt de beschrijving van het lantaarnzingen georganiseerd door de vier verenigingen die zich nog actief inzetten rond Kaarsje in Lantaarn.

1. de Gezinsbond van Dessel.

De wandeltocht wordt in eerste instantie aangekondigd in het ledentijdschrift van de Gezinsbond. Daarnaast worden alle huizen die op de wandelroute staan verwittigd met een briefje in de brievenbus. Hier staat op geschreven wanneer de tocht zal doorgaan en of de bewoners (indien ze niet kunnen meewandelen) hun huis decoreren met lichtjes of lampionnen.

De tocht vertrekt van het woon-en zorgcentrum Kempenerf. en gaat verder door de straten van Dessel. Ondertussen zingen de kinderen het liedje “kaarsje in Lantaarn” en dragen in hun handen een zelfgemaakte lantaarn. De ouders of grootouders begeleiden de kinderen (alsook een politie-escorte). De fanfare zorgt voor een muzikale ondersteuning. In het woon-en zorgcentrum zingen de kinderen op de benedenverdieping voor de bewoners in groep. Enkele kinderen mogen ook naar boven gaan om daar te gaan zingen voor de bewoners die niet meer naar beneden kunnen

¹ Gesprek met Frans Van Deursen, pastoor van Achterbos van 1992 tot 2002 [25 oktober 2014].

(hier worden wel enkel zaklampen gebruikt, geen lantaarns). Wanneer de tocht ten einde is gelopen keren de kinderen terug naar het rusthuis waar ze chocomelk en wafels krijgen. In 2014 eindigde de tocht ook in het nieuwe woon-en zorgcentrum van Dessel waar de kinderen eveneens zongen voor de bewoners.

Vroeger werd er van huis tot huis gegaan om te bedelen, dit is echter niet meer zo. Soms zijn er nog bejaarde bewoners die snoepgoed uitdelen aan de kinderen die passeren.

2. Het Heicomité van Dessel

De Hei is een wijk nabij het centrum van Dessel. De lantaarnstoet van het Heicomité gaat jaarlijks door op de laatste zaterdag van september. Zij communiceren hun zangtocht door briefjes in de bussen te steken in de verschillende huizen van de Hei. Hierin roepen zij op om voor de aanvang van de stoet de huizen te versieren met kaarsjes. De wandeling zelf is slechts enkele straten. Het belangrijkste moment is de aankomst. Dan kunnen de kinderen genieten van de zelfgemaakte wafels van het Heicomité.

3. Scouts Sint-Willebrordus Ezaart

In Mol-Ezaart wordt deze traditie geleid door de lokale scoutsgroep. Het bedelaspect wordt ook hier achterwege gelaten en onder begeleiding van een fanfare trekt de kaarskesstoet door de parochie. Dit gebeurt op het einde van oktober rond de tijd van Halloween. Op het planningsweekend van de scouts krijgt een groep de taak om het evenement “Kjeske in Lantaern” uit te werken. Zij zorgen voor de praktische planning op voorhand (aanvraag politie-escorte, aankoop bakingrediënten,...) en kiezen een jaarlijks thema (kinderen kunnen zo verkleed komen). Jaarlijks wordt een draaiboek doorgegeven. Zowel de goede als slechte ervaringen van de voorgaande jaren worden hierin opgenomen. Het geeft de scouts de kans om na te denken over de elementen die ze kunnen verbeteren. Hiernaast is het draaiboek vooral een houvast voor jonge, onervaren leiding.

Op de dag zelf (altijd een zaterdag) werken de kinderen van de scouts mee aan het evenement. Pompoenen worden uitgesneden, tenten opgezet, versiering gemaakt.... In de namiddag gaan de kinderen naar huis en blijft de leiding om aan de laatste taken te werken. 's Avonds verzamelt iedereen terug aan het scoutsgebouw rond 18 uur. De leiding gaat nog een laatste maal rond om kaarsjes op het pad aan te brengen. De optocht vertrekt om 19 uur en duurt ongeveer een uur (2 à 3 kilometer). Door de straten van Ezaart zijn lichtjes aangebracht en huizen versierd. De jongste kinderen worden vervoerd in een aanhangwagen van een tractor. Kinderen mogen ook hun go-

cart meebrengen en die zelf versieren. Tijdens de tocht speelt de fanfare van Ezaart het lied van 'Kjeske me Lantaern' en wordt er meegezongen. Nadien kan iedereen genieten van de gezellige sfeer rond het vuur waar pannenkoeken op worden gebakken.

In tegenstelling tot het lantaarnzingen in Dessel gaan de Molse tochten door op het einde van oktober. Dit heeft enkele praktische redenen. Op dit moment in het herfstseizoen is het al donker genoeg om 18-19 uur. Daarnaast willen de scouts een lokaal alternatief aanbieden voor de opkomende Halloween- en griezeltochten die steeds meer en meer georganiseerd worden.

4. Scouts en gidsen Achterbos

Kaarsje in lantaarn in Achterbos is vooral een gebeuren dat georganiseerd wordt voor en door de scouts. Helemaal in het begin gingen zij nog van deur tot deur zingen. Dit concept werd snel verlaten aangezien de meeste voordeuren gesloten bleven. Nadien werd er overgeschakeld naar een lantaarnstoet. Sinds enkele jaren hebben de scouts en gidsen het stoetconcept achterwege gelaten en organiseren zij een griezelspel voor het Kaarsjeszingen. Sommige kinderen brengen hiervoor nog een lantaarn mee, al hoeft dit niet. Wanneer de kinderen uitgespeeld zijn verzamelen zij rond meneer pastoor. Voor hem zingen zij dan het lied (meermaals). Vervolgens smijt meneer pastoor het snoep in het rond. Kinderen en ouders kunnen nadien gezellig napraten met een drankje rond de vuurkorven.

3. liederen

Eerder werd vermeld dat "kaarsje in lantaarn" de openingsstrofe is van een reeks liederen, gezongen op verschillende tijdstippen doorheen het jaar, vaak ook voor verschillende doeleinden. Dit kon bijvoorbeeld zijn met Driekoningen (6 januari), Oudjaar (31 december), Sint-Maarten (11 November) of op het einde van september. Een voorbeeld ter illustratie van deze diversiteit vinden we terug in "Zonnig Leven". Dit voorleesboek uit 1912 geschreven door Frans Verschoren beschrijft belangrijke feestdagen uit de volkscultuur. Zo wordt ook "Onnozele Kinderendag" opgenomen. In het verhaal wordt beschreven hoe de kinderen al zingend van deur tot deur gaan. 28 december of onnozele kinderendag was immers in sommige streken een bedelzangdag. Na thuiskomst van de zangtocht vragen de kinderen of ze nog één keer voor het slapen gaan mogen "dansen rond de kaars". Na lang zeuren stemt moeder toe:

...De meid plaatste een brandend vetkaarske en een hoopke wit zand op den vloer. De tafel en de stoelen werden weggeschoven, en allemaal, moeder met klein Trientje op heuren arm, de meid en de kinderen, zooveel ze waren, moesten meedoen aan het plezierige spel.

Ze draaiden rond het brandende kaarske in een grooten kring, hand aan hand, klein en groot. Ward die rechts van zijn moeder stond, hield een tip van heuren voorschoot vast en ze zongen luid:

Keersken in den lantaren,

Is Mijnbeer pastoor niet thuis?

'k Ziu hem eens gaarne spreken,

T' avond in zijn huis:

Ze zeggen dat ik een voddenman ben,

Ze zeggen dat ik een voddenman ben,

Pak z'in uwen arrem

't Is de leerepop, lala!

Pak z'in uwen arrem,

't Is de leerepop

Mijn linkerbeen, mijn rechterbeen,

Wie zetten de rugskes tegeneen...

En 't begon, van voren af aan...²

De melodische kern van het dit lied en enkele strofen zijn al terug te vinden in de 19de eeuw. Zo publiceerde de Koninklijke Vlaamsche Academie voor Taal- & Letterkunde vanaf 1902 een bekende boekenserie: *Kinderspel & Kinderlust in Zuid-Nederland*. Deze reeks poogt alle gekende spelletjes en gebruiken voor kinderen te inventariseren. In boek II, *Dansspelen*, is “Keersken in de Lanteern” terug te vinden als Antwerps gebruik. Hier wordt het omschreven als een rondedans. Kinderen gaan hand in hand rond een kaarsje staan dat op een stok in het zand geplaatst is. Ze zingen tot het kaarsje is uitgebrand:

“Kaarsje in de lantaarn, is mijnbeer pastoor niet thuis?

'k Zou hem eens gaarne spreken, 't avond in zijn huis.

Ze zeggen dat ik een voddeman ben, ze zeggen dat ik een speleman ben.

² Frans Verschoren, *Zonnig Leven*, Antwerpen, 1912: 15-16.

Ook in Lier, Sint-Jans Molenbeek, Herdersem, Sint-Antonius Brecht, Aarschot, Goedsenhoven en Brussel danst men op de tonen van dit lied, al kent men hier overal zijn lokale tekstvarianten. Vaak worden strofen van andere liedjes opgenomen in de tekst, zo ook in Ginderbuiten:

*“Kaarske met lantaarn, is mijnbeer pastoor niet thuis?
Ik Zou hem eens willen spreken, 's avond in zijn huis.
Ze zeggen dat ik een voddeman ben,
Oob-la-la, Rosaa-lia,
Rosalie en de mars langs hier,
En de dochter van de Bie
En die heeft een scheve knie
En ze loopt met babbelaars rond
Hebt ge geen geld voor smout
Koop een kaarske
Koop een Kaaarske!
Hebt ge geen geld voor smout,
Koop een Kaarske in Borgerhout.”*

In deze versie worden 2 extra liederen toegevoegd aan het oorspronkelijke. Het eerste was een populair chanson rond de gekende Diestse marktkraamster Rosalie. Zij trok ten tijde van Napoleon langs alle regionale markten met haar ‘mars’ (merchandise). De volgende aanvulling is een kort rijmversje van vier regels. Hier wordt niet de Antwerpse district bedoeld maar de Borgerhoutsedijk in Mol-Ginderbroek. Het is tevens ook de versie die de leden van de scouts en gidsen van Achterbos vandaag nog zingen. Dit voorbeeld werd kort uitgewerkt om aan te tonen dat het “Kaarsje in de Lantaarn” lied vele regionale en lokale varianten kent. Ook werden ze niet altijd gezongen op de laatste zondag van september. Andre Ver Elst vermeldt een Turnhoutse versie die tijdens de kerstfeestdagen gezongen werd en in Mechelen en Averbode kwam het liedje terug op Driekoningen. Het is niet altijd even duidelijk of het lied nu gezongen werden tijdens het rondgaan of nadien bij het dansspelletje. Het is plausibel dat het lied zijn fundamente kent in de vele kinder- en nonsensrijmpjes die courant gezongen werden in de 19de en begin 20ste eeuw. Vaak kwamen ze terug bij dans- en kringspelen, al dan niet georganiseerd op feestdagen.

Ook bij ons worden verschillende varianten gezongen. Hieronder is de versie terug te vinden die vandaag nog wordt gezongen in Mol-Ezaart:

*“Kaarsje in de lantaarn, is mijnbeer pastoor niet thuis?
'k Zou hem eens gaarne spreken, 't avond in zijn huis.
Ze zeggen dat ik een lulleman ben, ze zeggen dat ik een bulleman ben.
Ze liegen allemaal. Ze liegen allemaal”*
(niet overal wordt deze laatste zin herhaald)

In Dessel zingen ze een kortere versie die (buiten de eerste zin) totaal verschilt van degene uit Mol-Ezaart:

*Kjeske me Lantaern,
Bootje mag ni veren
Bootje mag ni vut,
Dan blaoas ik het kjeske uit!*

Een andere Kempische traditie baseert zich op dezelfde rondedans voor zijn lied. In de gemeente Arendonk leeft nog een gebruik dat uniek is voor heel Vlaanderen, het Sint Catherina zingen. Op 25 november trekken de kinderen door de straten met bedelzak en lampion in de hand om snoep te ronselen. Hierbij zingen ze:

*“Sint Catherina
Fillefillemina
Kjeske veur ne cent
En al wie daar nie over kan
Over een kjeske, over een kjeèèeske
Over een kjeske veur ne cent
Laat ons, laat ons
Ne goeienavond onder ons”*

De eerste en de laatste regels zijn een duidelijke verwijzing naar het bedelzingen en de heilige Catherina die haar feestdag kent op 25 november. De eerste zinnen zijn afkomstig uit een religieus lied ter ere van de heilige. De volgende zijn overgenomen uit een populair rijmpje dat gezongen werd tijdens de Driekoningenvieringen. Kinderen herhaalden het liedje tijdens een spel

waarbij iedereen, een voor een, over drie brandende kaarsjes moest springen. Die stonden symbool voor de drie koningen (soms was de middelste zwart geverfd).

Een laatste traditie die zeker niet vergeten mag worden is die van de Ballonekesstoet te Duffel. Daar trekt “sedert mensenheugenis” op het einde van september een stoet uit door de straten waar de kinderen lantaarns van papier of bieten dragen. Ook hier is de oorsprong onduidelijk. Vaak wordt verwezen naar vieringen rond de eerste *prinskesdag*, waar de geboorte van Louis-philippe, de eerste prins van het jonge België in 1833 herdacht wordt. Doch deze werd in juli geboren, niet september. Verder worden de festiviteiten rond de Belgische bevrijding/onafhankelijkheid vaak genoemd als mogelijke aanvangsreden. Veel waarschijnlijker is dat het Ballonnekesfeest in Duffel, net zoals de Kaarsjestrادات in september, een geëvolueerd is uit de vroegere oogst- en equinoxfeesten.

Bronnen

- De Cock, A. en I. Teirlinck, *Kinderspel & kinderlust in Zuid-Nederland, deel II, Dansspelen*, Gent 1903.
- Geerts, H., *Stoeten en optochten in Mol, een volkskundige bijdrage, ongepubliceerde masterproef*, Leuven, 2001.
- Peeters, K.C., *Eigen Aard, grepen uit de Vlaamse Folklore*, Antwerpen, 1946.
- Peeters, K.C., *Het volksche Kerstlied in Vlaanderen*, Antwerpen, 1942.
- Peeters, K.C., “Volksliederen”, *Winterhulp* (1944): 63.
- Ter Laan, K., *Folklore en volkswijsbeden in Nederland en Vlaanderen*, 2005.
- Van Doren, Lode, *Kinder-Volksliedjes uit de Vlaamse Gewesten*, Brussel, 1964.
- Ver Elst, A., *Folkloristische tijdspiegel voor België*, Brussel, 1974.
- Verschoren, Frans, *Zonnig Leven*, Antwerpen, 1912.
- *Vier eeuwen Rozenberg, een eeuw Lichtstoet*, Mol, 1984.
- *Zo leefde Ginderbroek, nr. 4 & 5, Kinderspelen*, Mol, 1991.

- Interview met Elly Arnouts, voorzitter Gezinsbond Dessel, maart 2014.
- Interview met scouts Sint-Willebrordus Ezaart (Mol), juni 2014.
- Interview met Chris van Echelpoel, Heicomité Dessel, september, 2014.
- Interview met Scouts Achterbos VVKSM Tijn, oktober, 2014.

- Bronnen aanvullen